

KURUCZ GYULA

Tükörben a balál

Regényrészlet

gy vágott neki élete talán legszebb négy évének, itt faragott belőle embert a sok száz éves hagyomány.

A városban utálták viselni a kötelező sapkát, nyáron otthon néha mégis, büszkeségből felvette. A Kossuth Kollégiumban laktak a hatalmas iskolakert jobb szélén. Előtük sárga murvaösvények bukszusszegéllyel, rózsaaágakkal, középen széles út, be az ősfás parkba. Az épület előtti gyülekező térről szélesebb út, reggeli után azon indultak kettes sorokban a gimnáziumba, Bodó tanár úr szigorú tekintete előtt. Kiszedett mindenkit a sorból, akinek akár egy apró pizsokfolt is akadt a cipősarkán. Bal felől elhagyták a focipályát, aztán be az erdőbe. Kértek a szabadtéri sportpályára, amellet állt az ország legrégebb iskolai tornacsarnoka, az ő idejükben csak a lányoké, hiszen a fiúknak ott volt a gimnáziumhoz épített nagy sportterem. Újra be a fák közé, majd ki a fő utcára s be a hatalmas, ódon homlokzatú alma mater tágas kapuján. Bodó tanár úr oszolt vezényelt, indultak az osztályukba.

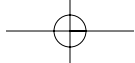
Az iskola udvarán hársfák között fehérlett a régi gimnázium épülete, benne múzeum, raktárak és Tegze tanár úr lakása. Lejjebb, az alsó utca felé a nyári véce hosszú épülete, elől a fiúké, hogy jobban lássék, amikor dohányoznak, hátul a lányoké, róluk nem feltételeztek rosszat.

Két évvel a forradalom után tele volt a gimnázium Pestről elüldözött, politikailag megbízhatatlan, idős tanárokkal, egyetemekről dobták ki őket, részint a holland vagy angol, „klerikális” teológiai végzettségük miatt menekültek ide. Az eleinte református papnak készülő ifjú Bekecz ekkor már rég felajánlotta a református gimnáziumot Rákosi elvtársnak, ám egy karcolás sem esett az intézmény szellemén, s a néhány fiatal tanár igyekezett hasonulni a nagy öregekhez.

Nem hangoztattak „államellenes eszméket”, nem kellett kimondani semmit, a tanárok makulátlan emberi tartásából és óriási szakmai tudásából szivacsként szívták magukba a diákok a tudományt, a hagyományt és az erkölcsöt. A tudós tanárok a kikezdetetlen tekintélyükkel nevelték őket, a történelem- és a magyartanárok külön foglalkoztak a haza Patakon járt hőseivel.

Naponta harminchétszer csengettek a kollégiumban, s büntetés járt minden mulasztásért. Reggel hatkor az ügyeletes tanár végigsietett a kétemeletnyi hálón, s aki még az ágy szélén bambult, vasárnap délután fél háromkor megmosdhatott derékig, pizsamát vett, kibontotta kőkoporsó formára beágyazott ágát, lefeküdt, s egy órán át forgolódhatott a matracon. Utána újabb derékig mosdás, fogmosás, cipőpucolás, ágyvetés, s amikor mindent makulátlanak talált a nevelőtanár, kimehetett a parkba a maradék kurta órára.

A reggeli csöngetés után pizsamában, papucsban körbefutották a parkot, aztán öltöztek, rendet raktak, indultak a hatalmas ebédlőbe. Egyesével mentek át az ajtón, s akinek hosszú vagy gyászos keretű volt a körme, kefélhette vasárnap délután a kimenő helyett. Az étkezéseknél szúrták ki a hosszú hajúakat is, azok hamarosan jelentkeztek frissen nyírva. Indulás előtt még fél óra szilencium, hogy átismételjék a tananyagot. Ebéd után fél négyig kaptak kimenőt, akkor kezdődött az első szilencium egy szünettel vacsoráig, utána még egy óra s tízkor takarodó.

Huszonegyen aludtak a hálóban, két sor emeletes vaságyon, a szoba végében külön ágyon a szobafőnök. Amit a tanár nem vett észre, azt behajtotta, leverte rajtuk a felsős diák.

Mindig váratlanul érkeztek a szekrényellenőrzések. A tanár felsorakoztatta őket a folyosón, lakatot le az ajtókról, kinyitni, szemle. Aki nem tartotta hibátlan, elvágólagos rendben a ruháit, vasárnap délután gyakorolhatta. Egy porszem nem volt az épületben, nagyrészt maguk tartották rendben, különös gonddal, mert mindennél büntetés járt.

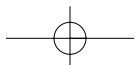
Leginkább a vasárnapi ebédlőtakarítást utálták. A huszonegy fiúnak el kellett hordani az összes, több száz éves, ólomnehéz asztalt és széket a terem egyik végébe, aztán sárgás viaszcockákat kaptak, azt reszelték szét egyenletes rétegben a padlón, majd a keféző brigád teljes erővel beledolgozta az anyagot a fába, amíg sötétbarnán nem ragyogott. Utána minden bútort át a túl oldalra, majd a végén a helyére. Elvitte a teljes délutánjukat.

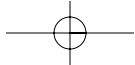
Szombaton este fürdés. Lajos bácsi, az apró, csupa izom, mérhetetlenül buta és még annál is megbízhatóbb gondnok fogadta lenn, a pincében a fiúkat. Egy hálónyi legény lerakta az előtérben holmiját a hosszú padra, aztán be a kibetonozott terembe. Négy-szögben futott fönn a cső, méterenként egy zuhanyrózsa állt ki belőle. Lajos bácsi elordította a meztelen társaságnak: „Víz gyön, beáztatni!” Ekkor jött az első három perc langyos víz. „Szappanyozáás!”, süvöltötte Lajos bácsi, ők kapkodva kenték be magukat, s alig készültek el, amikor újabb parancs következett: „Lefürdés gyön!”

Farostlemezzel körülzárt kád állt a terem sarkában, abban fürödtek a tanárok. Persze soha nem velük egy időben.

A legjobban a konyhamalacságért törték magukat, heti turnusban heten segítettek teríteni, kihordani az ételt, utána letakarítottak. Nem volt kellemes munka, de a konyhamalacok kaptak repetát.

Szegény volt az ország, még alig heverte ki a világháborút és a forradalmat. A kollégiumban nagyon kevés pénzből kellett ennivalót előteremteni kétszázhusz éves gyerekeknek. Reggel vízzel felöntött zsírt kaptak az alig halványsárga teához, egy-egy vékony szelet olcsó kolbászkarikát a szalonnás, kicsi kenyéradag mellé, néha felhígított vaját vagy elképesztően rossz lekvárt. Ebédre heti három alkalommal a világ leghígabb paprikás krumpliját a köménymagos- vagy a krumplileves után, vízben úszó tejbegrízt, tejberizst, sárgaborsó-főzeléket, lencsefőzeléket, babgulyást s a világ minden silány, olcsó ennivalóját. Ott tanulta csutkástól megenni a paprikát, önmagában rágni a száraz kenyérvéget. Még a hátul tartott disznók is éheztek a kollégiumban, alig maradt nekik moslék.

Ősszel felvidult az élet, szombaton, ebéd után csapatostól rohantak ki a hegyoldalra, a gyümölcsösökbe, a szőlőkbe, felfaltak mindent. Gyönyörűek voltak ezek a kirándulások, hiszen mielőtt fosni kezdtek volna a gyümölcstől, felmentek a tengerszemhez, elüldögéltek a hegy tetején csodálatosan csillogó tó fölött a sziklákon.

Ő örült, hogy az éhezés megszabadította tizenöt fölösleges kilójától. Itt lett jó csontozatú, karcsú, magas legény.

Havonta, másfél havonta utazhattak haza az ünnepek rendje szerint. Szombaton, tanítás után loholtak ki a kettős állomásra. Ő ritkán szállt fel a nagy vonatra, neki ott volt az utcán megálló kisvonat a régóta ismert füstössel. A szűrős kormot szóró vicinális átpöfögött néhány falun, végül Kenézli után lefékezett a Tisza mellett. Rohantak le a partra, hogy minél előbb átjussanak. Jókora ladik szállította a népet, kétoldalt deszkaülések, tucatnyian belefértek. A kőkemény, izmos révész leüljt parancsolt, csomagokat lábhoz, aztán a csónak orrára állt, két kérges tenyerébe fogta a vastag drótkötelet, s elkezdte áthúzni a hajócskát a Tisza sodrán. Csodálta: micsoda erő és ügyesség kell ehhez a művelethez.

Néha a zajló Tiszán, jókora jégtáblák között billegett át a ladik. Az izomember kesztyűt húzott, figyelte a jégtáblák útját, és biztosan átvitte remegő utasait. Lenyűgözte a több méteres jégtömbök látványa, amint fortyogva húztak el mellettük, néha megérintette őket. Tudta: semmi esélyük nincs, ha beleborulnak.

Egyetlen egyszer vesztette el a bátorságát.

Azt hitték: csak zajlik a Tisza, nyugodtan vonatoztak le a partra. Egybefüggő, fehér jég és hótakaró fogadta őket. A kalauz végigment a négy kocsin, elmondta, hogy a reggeli járat utasai közül néhányan átmentek a jégen, nem történt szerencsétlenség, de az átkelés nem biztonságos, s aki nem vállalja, azt ingyen visszaviszik Patakra, ott fölszállhatnak a nagyvonatra, Szerencsen átszállás Nyíregyházára, onnan újra a kisvonattal jöhetnek vissza, hazafelé.

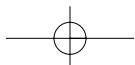
Az asszonyok, a gyerekekkel utazók és az idősebbek bennmaradtak a kocsikban, ők, „férfiak” fogták a csomagjukat, lecsúszkáltak a befagyott folyóhoz.

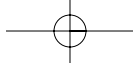
Tétován álltak egymás mellett. Végül egy cigány indult el a havon sorakozó lányomokon. Félelem fojtogatta a torkát, de nem akart visszafordulni. Leste az embert, ha az beszakad, neki lenne esélye óvatosan visszamászni hasalva, kitért karral, lábbal. Egy férfi szólalt meg: „Emberek, legalább tíz méterrel egymás után, akkor eloszlik a súly.” Szinte lebegve, lábujjhegyen indult el.

Mentek a félelmetes, befagyott folyón. Alattuk nagyokat roppant a jég. Minden zajra megdermedt. A folyó közepétől már fohászkodva pislogott a túlsó oldalra. Mélyen visszhangzó durranások között érték el a partot. A kalauz várta őket, kézzel fölsegítette az embereket. Beugráltak a gőzt és füstöt okádó vonatba. Minden kocsiiban izzott a kicsi vaskályha, sugárzó meleg dacolt a rozoga ajtók, ablakok huzatával. Valaki megkínálta őket pálinkával. Ő is elfogadta, szabadult volna a testét rázó félelemtől. Alig nyelte le az italt, máris rohant hányni.

Soha többé nem kelt át a Tisza jégén. Inkább választotta a félnapos kerülőutat, csak azt a ropogást ne hallja még egyszer.

Otthon aztán nagyfiú volt, fűnek-fának mesélte a hőstettét.

Amúgy is csodálták, hiszen ő pataki diák. A megyeszékhely legjobb gimnáziumába járók sem élveztek akkora tiszteletet, mint ő. Ráadásul jó tanuló volt, a gimnázium vívócsapatának tagja, olykor a kézilabda- és a röplabda-válogatottba is bekerült.

Otthon összeállt a gimisek csapata, sokat kártyáztak, dumáltak együtt, ám a legnagyobb élmény mégis az evés volt. Anya mindig a kedvenc ételeit főzte, ő degeszre ette magát, ám a rövid látogatás nem volt elég a töltekezésre. Csak télen pilledt el igazán, amikor disznót vágtak, s ájulatig tömte a bendőjét. Nyáron egy hét után csillapult az éhsége.

Augusztus végén már úgy vágyott vissza a gimnáziumba, mint az édenkertbe.

Pedig az ő E osztályuk volt a fika. A hagyomány szerint az A osztályba járt az elit, a helyi tekintélyes családok csemetéi, a környék jobb módú értelmiségi gyerekei. A B-be ugyanez lányokból, a C és a D a tágabb környéké volt, és a főváros neves családjainak javulásra, fegyelmezésre szoruló gyermekeit gyűjtötte össze, az E és az F pedig a hordalékot.

A kollégiumba gyűltek össze a távolabbi falvak névtelenjei és a szegények.

Négy és fél száz év alatt külön hagyománya alakult ki az „internátusnak”. Négy év alatt itt faragtak belőlük kemény, fegyelmezett embereket.

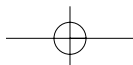
Fura hálótársai akadtak: durván vagy ügyetlenül metszett arcok tétova tekintettel, görcsös, korán munkára fogott izmokkal – vagy épp langaléta alakok, tele az otthonról kivetettség szorongásával.

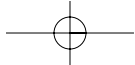
Két nagy háló nyílt egy előtérre, az ajtó mellett két oldalt mosdókagylók, közepén egy hosszú fapad a cipőknek és a cipőpucoló eszközöknek.

Már az első napon összeverekedett egy kicsi, mokány legénnyel, mert egyszerre értek a mosdókagylóhoz, s egyik sem engedte át a helyét. Ő lekevert a később Pukkantónak csúfolt fiúnak egy pofont, erre az megcsavarta a törülközőjét, s a nyaka közé vágott. Tovább csépeltek volna egymást, de megjelent Tibi, a felsős hálófőnök, s hatalmas nyaklevest kevert le mindkettőjüknek.

Az egyik zömök, széles vállú gyerek iszonyú palóc tájszólással beszélt. Valamilyük megkérdezte: „Téged hogy hívnak?” A fiú gyanakodva nézte, aztán megszólalt: „Spisaok Sáondor, Baódvasilos.” Felröhögtek: „Hát te hogy beszélsz?” A legény fölfújta magát: „Az ányaod picsaoja!”

Lassan rázódtak össze, verekedték, szorították ki maguknak a falkában a rangsort. Nem mindig az erő szerint, hiszen a magasra nőtt, gyönyörű izomzatú, göndör hajú Bényi Géza minden atlétikai versenyt megnyert, bármelyiküket könnyedén kidobta volna az ablakon, ámde oly szelíd volt, olyan szeretettel teli s ráadásul teljesen süket a bal fülére, hogy a sor végére került. Nem volt igazán buta fiú, de nem érdekelt semmi a játékon és a sporton kívül, ezért harmadikos korára kibukott. Ez a sors várt volna az ügyetlen, magas Olaj Bélára is, az beszélni is nehezen tudott. Ővele egyezett meg, hogy ha kész a derékig mosdással, bekiabál neki. Négy éven át hallotta a hűséges üvöltést: „Lődincz, üdes a csap!” Olajban megveszekedett kitartás fészkelte, s egy év múlva ő lett az osztály legelszántabb matematikusa. Mint a bulldog, feküdt neki a feladatnak, s ha késő estig tartott,

ő akkor is megoldotta. S mivel Gyök Marcsa, a későbbi, kedves Mária néni, az osztályfőnökük matematikus volt, minden befolyását latba vetette, s a matematika jelese miatt az érettségiig kettessel átvonszolta Bélát a többi tantárgyból.

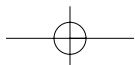
Lassan, évről évre formálódott az osztályuk, s ahogy az elit A-sok és B-sek között megindult a bomlás, csoportokra szakadtak, egyre jobban összekovácsolódtak az ő csapatuk. A kistermetűek szép, kidolgozott testű szertornásszá váltak, a gyámoltalan falusiakban mindig kibomlott valamiféle sajátos képesség, a jobb adottságúak hihetetlen szorgalommal lettek jó tanulók, a valóban tehetségesek pedig kitartásuk szerint négyesek, jelesek, kitűnők. Harmadikban már utolérték az A és a B osztály eredményét, és sokkal több örömet leltek egymásban, mint amazok.

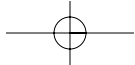
Bármeekkora volt a kollégiumban a szigor, hamar megszokták a fegyelmet, s szinte nem is érezték. Éltek vidám életüket, csínyt csínyre halmoztak, együtt jártak le szabad óráikban a gyönyörű várhoz, az ő református történelmük megtestesítőjéhez és a Bodroghoz, korzóztak a kisváros sivár főutcáján, de legtöbbször a hatalmas iskolakertben mászkáltak, hiszen ott volt a lányok kollégiuma.

Este, lefekvés előtt előkerült mindenféle rongy, néha az általános iskolai úttörő nyakkendő, nyeles fésűvel végtelen gonddal, vizesen fésülték egyenesen hátra a hajukat, aztán jött a kendő a kobakjuk közepére, gondosan igazgatták a tincseket, hogy elől nagy hullámot vessen. Az álluk alatt persze nyomott a görcs, a fejüket éjjel csak a megfelelő helyzetben tarthatták, de semmi nem volt drága a vágyott frizuráért. Ha jól sikerült, reggelre olyan hajjal ébredtek, mint Elvis Presley. Nappal sok száz büszke Presley-séró járta a várost.

Bokor református lelkész apját addig kínozták a kommunisták, amíg – hitét, tisztességét fel nem adván – elment méhésznek, hogy megússza a békepapságot. Jancsi mindenféle drótból és egyéb alkatrészből megépített egy rádiót. Este, ha nem fenyegetett az ellenőrzés, összebújva nyugati zenét hallgattak. Bokor épített egy nagy, bedöglött vekkerből egy masinát, ha felhúzták a rugóját, lassan előre billegett a fogaskerekén, és fenyegetően rázta idéetlen papírkarját. Ebben a szelíd fiúban nem volt semmi ambíció, hiába a különleges képessége az elektromos szerkentűkhöz. Valahogy átcsúszott az érettségig, aztán elnyelte a számára örökké idegen főváros.

Másodikban csatlakozott hozzájuk Pávay Pali, a magas, csinos, finom, keskeny arcú fiú. Apja harci pilóta volt a világháborúban, lelőtték. Maradt neki a szépséges anyja, a múzeumkerti banda és mélységes közönye a világ szorgoskodása, fontoskodása iránt. Pali okos lehetett, de mindent unt. Kitűnő humora volt, kifigurázta a szorgalmasokat, a törtetőket. Ha csak rajta múlik, megbukik azonnal. Ő ezt nem hagyhatta. Barátságuk ürügyén kínozta, együtt tanult vele, kikérdezte, s Pali ezt is mosolyogva tűrte. Átment a vizsgákon, de a kettes és a hármas körül letanyázott. Többre nem volt hajlandó. Harmadikban járni kezdett a B osztály csodálatos, hosszú combú, karcsú derekú, hatalmas mellű, finom arcú szépségével, a nemesi származású Csúry Katival, de őerte sem törte igazán magát. Talán ezért szerette annyira Kati. Az érettségi után megszokott közönyével tűnt el. Évekig kereste, kutatta, de sehol nem lelte nyomát. Valaki azt mondta: disszidált. Élete ad-

digi legnagyobb veszteségeként gyászolta, s amikor nagy sokára véletlenül újra találkoztak, tudta: elmúlt már az idő, amikor támaszt nyújthatnának egymásnak. Talán Nagy Pistát gyászolta, őrizte magában ennyire, egyetemista barátját, akivel négy év minden szabad idejét együtt töltötték, mindent megtárgyaltak, feldolgoztak a szaktárgyukból, a tudományból. Ám Pista a kitűnő diplomája, a szakmában kiemelkedő eredményei ellenére egyszer csak eltűnt. Őt is évtizedekkel később látta viszont egy vidéki városban, tanárként. Akkorra elsorvadt benne minden nagyra törő terv.

Ő a családi tanács döntése miatt harmadikban jelentkezett a KISZ-be. Úgy vélte a família, hogy a kommunista világban be kell lépni. Viselte, mint a piszkos inget.

Néhány úrigyerek belátta, hogy csak a mozgalom nyitja ki a siker kapuját, néhány cinikus legény unottan beszállt, az eldugott falvak mélyéről jövők erőlködve igyekeztek oda.

A híres sebészprofesszor kis növésű fia lett a kicsi baloldali klub szellemi vezére. Kilenc színben nőtt a fején a haj, olyan volt, mint egy terepaszta. A legokosabb, a legintelligensebb volt az évfolyamon. Még a dohányzásra is rászokott az ügy, a mozgalom érdekében.

E kicsi csoport mellett persze ott készülődött sokkal nagyobb számban a rendszer ellenzéke. Mindazok, akiken fogott a hagyomány, a rájuk sugárzó tisztesség, a nemzeti büszkeség, a kötelező hűség és szolgálat. Akiknek fontosabb volt a rájuk váró feladat, mint a személyes érvényesülés.

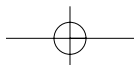
Harmadik gimnáziumtól őt már kevésbé érdekelte az irodalom. A sporton, a kötelező tanuláson kívül kitöltötte életét Enikő. Enikő egy gazdag, helyi ügyvéd lánya volt, kicsi mellel, karcsú derékkal, sok fiú vágyakozásának célpontja. Dús, barna a haja, finom vonású az arca, de mindent uralt tágra nyíló, szépséges, simogató kék szeme. Neki megnőtt a tekintélye, mert Enikővel sétált délutánonként az iskolakertben. Egy évvel járt fölötte a lány, komoly negyedikes volt. Udvarolt ő elsős korától mindig, szép lányokat kísérgetett, fogta a kezüket, csókolóztak, de Enikő révén kiugrott a sorból, számtalan menő srác irigyelte, számtalan lány nézett fel rá.

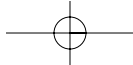
Az ebédidőtől fél négyig találkozhattak, ha a lánynak nem volt zongora-, angol- vagy teniszórája.

Ez már nem kamasz szerelem volt, ez igazi, a zsigereikig ható vágyakozássá nőtt. Ővele letek először örömet egymás testében, ővele merültek el teljesen egymás valóságában. Mindazzal az esendő ügyetlenséggel, ami a korukkal járt, mindig félreeső, erdei padokon rejtőzve, félve a felfedezéstől.

Anyja fonta a sors szövetét. Ő biztatta: hívja meg hozzájuk a lányt egy hétvégére. A nagy tekintélyű család beleegyezett, talán apja jogi diplomája segítette a dologban.

Ővele is a kisvonaton utaztak, a Tisza partján szálltak át a másik szerelvényre. Otthon a falu központjában levő kis állomáson várta őket anya és a minden lében kanál Palkó Eta, aki szakácstudományát ajánlotta fel az eseményre. Csak úgy utaz-

hatott Enikő, ha nem náluk alszik, hanem Etáéknál. Eta bátyja volt a másik referencia, a Tisza menti falu néhai jegyzője, maga is volt sárospataki diák.

Társadalmi eseményé vált a látogatás, mindenki ott ólalkodott, tolakodó kérdéseket tett fel. Annyian néztek be véletlenül hozzájuk, mint máskor egy hét alatt. Mindketten kutyául érezték magukat, alig várták a másnapvi visszautazást.

Ám anya aduászhoz jutott.

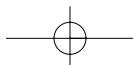
Amikor apa nem volt a közelben, anya valami ártatlan kérdéssel leültette az asztalhoz. Különleges érzékel kezdte elemezni a falusi ismerősök sorsát, jellemét, titkokat árult el, megjósolta: kinek milyen lesz, lehet a sorsa, hogyan néz ki tízhúsz év múlva. Ő csak bámulta magabiztos emberismeretét, hiszen ő is figyelt gyermekora óta, de még nem tudta rendszerezni a tapasztalatait. Anya hosszasan elidőzött az emberek rossz oldalainál. Óvta őt a bizalomtól, a kitárulkozástól. Magában berzenkedett az eltúlzottnak vélt emberi gyarlóságok miatt, hiszen annyi kedves ismerős vette körül, annyi tiszteletre méltó idős ember, kedves cimborá és lány. Minduntalan elcsodálkozott a summás véleményeken, bár némelyiket a saját tapasztalatai alapján igaznak érezte.

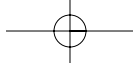
Apa soha nem beszélt árnyaltan, apa számára léteztek „hitvány” emberek és „tiszteletre méltók”. A két csoport között nem volt átjárás. Apa véleménye alig változott az évek során, míg anya aszerint ítélte, hogy éppen kivel volt jóban, kivel veszett össze. Olyan meggyőzően magyarázta el a hirtelen váltásokat is, hogy ő csak tátotta a száját. Annyi mégis megragadt benne, hogy az embereket sokféleképpen lehet megítélni, egyszer az egyik, másszor a másik tulajdonságukat emelhetjük ki, ám anyával ellentétben ő nem feledkezik majd meg a jóról.

Olyanná váltak ezek a nagy beszélgetések, mint egy izgalmas, folytatásos regény.

Sokszor elkanyarodtak anya ifjúkorához, amikor udvarlók rajongták körül, amikor a Balatonon a hajóskapitány minden este fölkapcsolta a díszkivilágítást, ha ő felbukkant a mólón, felsorakoztak a kérők, akiknek kosarat adott, az egyik ezért nem kellett, a másik azért. Úgy tűnt neki akkor: a Sulay lányok nem akartak igazán férjhez menni, mert akkor megszűnt volna körülöttük az izgatott férfiak rajzása. Előkerültek a régi, fekete-fehér, cakkos szelű, kicsi fényképek: Kabán a strandon, fürdőruhában, csinosan, a gépbe mosolyogva, a filmsztároktól eltanult pózokban, s mintha összeszorítaná a combjukat. Aztán mindenféle szép, harmincas évekbeli ruhában, karcsú derékkal, hibátlan testtel, nagy karimájú kalapban, elegáns autóhoz támaszkodva, étteremben, nagyon jól öltözött, kalapos férfiak karéjában. „Melyik volt a vezérkari őrnagy Jóskád?” Anya arca megfagyott egy pillanatra: „Arról nincs képm. Annak vége.” És haladtak tovább a ragyogó, csupa derű, csupa öröm, örökre megszűnt világ temetőjében.

Végül minden alkalommal apán csattant az ostor. Egyszer kibökte: „Akkor miért mentél hozzá?” Anya nagyot sóhajtott: „Más ember volt! Egészen más, nem ilyen pipogya, ápolatlan, részeges disznó!” Berzenkedett: sok becsmélés ráillik apára, de a „pipogya” semmiképpen sem.

Anya gyorsan váltott, áttért az ő kiskamaszkori szívserelmeire, hiszen mindig lán-golt valakiért. Hagymás Marikáról azt mondta: nézze meg a szélte-hossza-egy anyját, mert alma nem esik messze a fájától. Marika most ugyan karcsú, mint a nádszál, az arca finom, fitos az orra, kandi tekintetű, megszedíti a fiúkat, s ez így is lesz, amíg fiatalos szépségébe habarodva feleségül veszi valaki. „Látnád majd a második gyerek után. Máris látszik a csípőjén, hogy szétmegy. Harminc év múlva meg sem ismernéd. Téged szerencsére nem érint, hiszen egy évvel idősebb nálad.” Elámult a próféciaikon. Anya így vette górcső alá Medve Pannit, Tokaji Katit, a hamvasságukban még szép lányokat. Leszólta Pekár Anikót is, pedig az közcsodálatnak örvendett a lobogó, göndör arany hajzuhatagával. Fölemelte az ujját: „Figyeld meg a hűgát, Katit. Az most tizenkét éves, csúfnak tűnik, mint egy kis béka. De nézd meg hat év múlva. Abból lesz a legszebb lány a faluban. A dereka, a fenéke, a hasfala, a mellkasa hibátlan, a combja hosszú, elegáns. A fura, fitos orrával, a pici, csücsöri szájával, mandulavágású szemével olyan jelenség kerekedik belőle, hogy csak... Mi a Dóczyban sok száz lány alkatát, lehetőségeit elemeztük, s aszerint sportoltunk, hogy mi lehet, mi válhat belőlünk, milyennek szeretnénk magunkat.”

Valóban, a Sulay lányok vágyaik szerint formálták magukat a középiskolában. Evelyn szélfútta karcsú szépségnek, anya bombacsinosnak, Kati szívósan formásnak, s még Minka is komoly eredményeket ért el a vastag combja, vastag lábszára és kenyérsütő lapát fara edzésével.

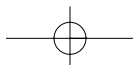
Anya Enikőt is célba vette, de ő tiltakozott. „Hagyd meg nekem, hogy magam tanuljak a sorsomon.” „Majd tanulsz a saját károdon. No de Enikő egy évvel idősebb, szóba se jöhet. Egy év múlva elmegy egyetemre, s úgy felejt el, mint ha nem is lettél volna.” Egy hétig nem vett részt a szeánszokon, aztán megenyhült. Úgy érezte: soha senkitől nem tanult ennyit az emberekről. Sejtette, hogy nem minden állja meg a helyét, de azt tudta, hogy anya különleges érzékenységgel dolgozza fel a világot.

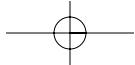
Meglepetés volt ez számára, fölfedezés, hiszen korábban csak a durva ítéleteit ismerte, meg a föltétel nélküli alkalmazkodását, állandó színjátszását. Addig csak azt hallotta tőle szüntelenül: „Légy simulékony, kedveltesd meg magad az emberekkel, szeressen mindenki, kerül, amibe kerül.” Most egy másik világot tárt fel előtte anya, lenyűgözte, s nem volt még elég érett, hogy ellene feszüljön. Még apa esetében sem, hiszen apja valóban lerongyolódott, sokszor részegen tántorgott haza, csúnyán káromkodott, s mégis összeszorított szájjal szolgált.

Kezdett rájönni, hogy anyáról soha, senki nem tudja: kicsoda. Még a bizalmas női pletykadélutánokon sem adta ki magát, annyira félt, gyanakodott, hogy visszaél vele, aki megtud róla valamit.

Az évek során megkopott benne a rengeteg verés emléke: a gyűlölködve összeszorított száj, a fejét, arcát célzó, cséphadaróként rázúduló kezek. Mindenért kapott: ha elment focizni és izzadtan tért haza, mert megfázik, ha késve tért haza a játékból, s ha már semmi indok nem akadt, akkor mindig azért, mert „hazudsz”.

Apa kétszer verte meg. Két nagy pofont kapott, amikor véletlenül rájuk nyitott egy délután.

Másodszor a boltba küldték vásárolni, s mert nem volt otthon apró, egy piros százast nyomtak a kezébe „De vigyázz rá!” Az utcán gyerekekkel találkozott, fociztak egy kicsit, s amikor fizetni kellett volna, rájött, hogy elvesztette a pénzt. Apa elsápadt, szótlánul kiment a kertbe, egy vesszővel tért vissza. „Indulj előttem!”, mondta, és az úton a boltig újra meg újra végigvágott a lábszárán. Némán bőgött, könnyei az ingébe csurogtak.

A bolt előtt álldogált Kunszt Gyula angol úri szabó, s amikor apa kérdezősködött: nem lelt-e valaki száz forintot, a hosszú, szikár, halálfejű, peckes ember megkérdezte: „Négy húszas volt és két tízes?” „A leborult Úristent faggassa maga! Ha azt mondom, hogy elveszett egy százas, az én szavamban ne kételkedjen senki!” – ordította apa. Az örökké sértett, méltóságos angol úri szabó erre: „Meg kellett bizonyosodnom róla!” „A radai rossebet bizonyosodjon meg maga!” Erre a karót nyelt ember odaadta a pénzt, s ő kapott még egyet a hátára.

Később apa sokáig ölelgette, simogatta, kérte a bocsánatát, magyarázta, hogy mennyi keserves munkába kerül ennyi pénzt megkeresni. Ő nem felejtette el azt a verést – a másiktól csak az ágyon a képet –, miközben anya záporzó ütései lassan elmerültek a múltban.

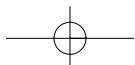
Második gimnazista koráig eltökélten biológusnak készült. Télen, nyáron együtt élt a természettel, neki volt a faluban a legnagyobb és legszebb bogár- és lepkegyűjteménye ritka darabokkal, pompás példányokkal. Otthon külön kis csemetekertet rendezett be, narancs- és citrommagokból nevelte a növényeket.

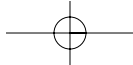
A gimnáziumban a pesti egyetemről elüldözött Tóni bácsi volt a tanáruk, ez az idős, kerek fejű, kopaszodó, kövérkés ember, megfellebbezhetetlen tudással és különleges humorral. Rajongott érte, mindent hozzáolvasott a tárgyhoz, amit csak elért, biológia-szakkörre járt, leste Tóni bácsi szavát.

Harmadikban Tóni bácsi más osztályt vett át, ők pedig megkapták Szanyi kartársat. Még a kollegák is így szólították a háta mögött a darabos, primitív, esti diplomás kádert. Vége szakadt a biológia varázsának, Szanyi kartársból nem a tudomány szólt, csak a tankönyv. Annak idején nem volt még tévé, internet, nem volt semmi más forrás, a diákok csak a tanáraik szeretete és vonzása miatt törekedtek valami felé.

Negyedikben azt latolgatták: melyik két tantárgyból elég jó, hogy felvegyék az egyetemre. A matematika annyira nem érdekelte, hogy az első két évben igencsak megkínozta matekos osztályfőnöke, Mária néni. Később aztán, ahogy egyre jobban összekovácsolódott az osztály, javult Mária nénival a kapcsolata. Tudomásul vette, hogy őt semmire sem lehet kényszeríteni, ami nem érdekli, s elcsúszkált hármassal, négyessel az érettségiig. A szóbelin elegánsan lefelelt az első tételből, s Mária néni látta, hogy a másodikba beletörik a bicskája. Az első mondatai után félbeszakította: „Jól van, Dániel, ez jó teljesítmény volt, s a négyéves munkádat figyelembe véve javaslom a jó jegyet.” A vizsgabiztos csodálkozott: miféle ellentét feszülhet itt titokban, de elfogadta a négyest. Csak ő tudta: mekkora szeretettel, ravaszággal mentette meg őt Mária néni a csúfos szerepléstől.

A reáltárgyakat nem szerette, bár az ábrázoló geometria három dimenziója felkeltette képekhez vonzódó érdeklődését.

Maradt a magyar és a német. Két kimondottan tanári szak.

Ezen tört ki otthon a botrány.

Anya tajtékozott: „Csak az orvos és a mérnök ember! Csak az ér valamit! A nyavalyás, mindenki által megtaposott tanár, a tanító az senki! Azt küldik csasztuskát gajdolni, úttörőcsapatot, tévészcsét szervezni, abba minden koszos párt-ember beletörli a cipőjét!” „De mit tegyek anya, ha semmi érzésem a matekhoz, a fizikához, és biológiából sem vagyok már jó.” „Nem érdekel! Tessék feljavulni biológiából, magold be a fizikát, a kémiát, és méssz orvosira!” „Elájulok, ha vért látok!” „Majd megszokod! Mindenki mindent megszokik! Nézd meg az én életemet, mit kellett nekem nyelni!” „Anya, ahhoz hajlam is kéne, meg hivatástudat!”

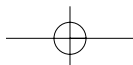
„Szarok a hivatástudatodba, Dani!” – ordított anya. „Anyáigalag gondtalanul kell élni, nagyvárosba menekülni jól kereső mérnöknek, vagy légy falun független, jó módú orvos! Felőlem lehetsz állatorvos is.”

Ő bármelyik áhított lány kedvéért beleszúrt a karjába öt-tíz gombostűt, s élvezte annak szent borzongását, de ha másón látott sebet, szédülni kezdett, s alhasi tájékán elindult valami szörnyű csikarás, mintha a heréje fel akarna menekülni a hasüregébe. A mérnökséghez, ha lehet, még kevesebb kedve volt. Tehetségesen rajzolt, mindent térben, képekben látott, de méla undorral riadt vissza attól, hogy vonalzóval húzogassa meg a világot, és matematikával számolja ki a törvényeit. A történelmet igen szerette, de második után elvették tőlük Tornay Bécit, az elbűvölő pedagógust és nagy mesélőt, az ő helyét is egy száraz, gyorstalpalós káder foglalta el, s hamuval szórta be a história lángját.

Maradt a német a vézna, szódavíz szemüvegű Borjas tanár úrral, az a saját lábában is elbotlott, s a háta mögött mindig kiröhögték. Nem tűnt jó pedagógusnak sem, hiszen alig igazodott el az élet dolgaiban. Ám kitűnően ismerte a nyelvet, a német történelmet és irodalmat, lelkesedése átragadt a fiúkra, s igen jó eredményekre ösztönözte a tehetségeseket.

Na és ott volt Ihász tanár úr, Borjas legjobb barátja. Az is alkalmatlan a valós életre, ugyan formás testű, ám a bal lábával történt valami, magasított talpú cipőt hordott, kaszált a lábával, s bizony őt is csúfolták. Mégis néma csend volt az óráin, mert mindenkit megigézett az irodalmat és a nyelvet övező áhítata. Harmadiktól már hozzá járt szakkörre, s ahogy belemerültek a művekbe, ahogy közeledtek a jelenhez, a hozzájuk közelebb eső szerzőkhöz, mind jobban megbabonázta ez a furcsa tudást sugárzó világmindenség.

Közeledett az egyetemi jelentkezés ideje, egyre kegyetlenebbé váltak anyával a veszekedések. Eltorzult arccal üvöltött, amiért mégis a két kedvenc tantárgyához ragaszkodik, amiért egyre nyilvánvalóbb, hogy a gyalázatos tanári szakmát választja: „Agyon kellett volna téged verni, amikor megszületted! Az ilyen makacs, önféjű ember nem való az életre! Minek szültelek meg! Pusztulnál el, amiért a vesztedbe rohansz!” Apa megpróbálta csitítani: „Ugyan, Violám, hát az is egyetemi diploma, azzal is megbecsült ember lesz!” Anyát nem lehetett megbékíteni. Nem látta a különbséget a tanítóképző és az egyetem között, s ha

ő nem akart valamit belátni, senki nem változtatott a véleményén. Így vált fagyossá a viszonyuk, s szelídsége miatt így került újra közelebb apához.

Az egyetemi jelentkezések idején a gimiben hűvösödött a diákok kapcsolata. A jövőjükre készülődtek, riválisnak érezték egymást, néhányan lekezelték a szakmát választókat. Főként az elit osztályokban tört cserepeire a közösség. Az ő mélyről jött csapatukon, különösen a kollégistákon nem fogott semmiféle mételty.

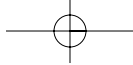
Élesedett a harc a KISZ-vezetők között is, mindegyikük magasabb posztra tört volna. A normális, vidéki, tisztességben megkeseredett családból származókat nem érdekelte ez a játszma, rajtuk többet fogott az itteni nevelés.

Az ő osztályukból három ember tört be „a mozzalomba”: Csatos Sanyi, a szerény képességű, gyermektegen hevülő, vézna fiú és a nyolcvan kilós, hihetetlen akaratú Kolarik Viktor. Neki a puhány Pubi lett volna a vetélytársa, a felkapott nőgyógyász fia, de jól megosztottak a terepen, mert Pubi társadalomtudományi területre indult, messzebb látott, hosszú távra tervezte a jövőjét.

Viktor egy Isten háta mögötti hegyi faluból jött, a tévészébe fölkapaszkodó egykori szegénységéből. A családi génekben rejlett a feltörekvés, hiszen a nővére is tanítóképzőt végzett. Viktor elég magas fiú volt, csupa szeglet és görcs a teste, elszántan tornázott, de szép izmok helyett csak izomgörcsök dudorodtak súlyos csontozatán. A feje akár egy golyó, keskeny a szája, fölfelé szúrt kicsi orra, s aki belenézett hideg kék szemébe, nem igyekezett közel kerülni hozzá. Erős volt, és erőszakos. Harmadikban, negyedikben már kitűnő tanuló, iszonyatos erővel szívott be mindent, amire szüksége lehet valaha. A tanárok tartózkodóan nagy jövőt jósoltak neki. Viktor villamosmérnök lesz, hogy onnan nyergeljen át az ország sorsát uraló politikába. A kollégiumban nem szerették, bár ők négy év alatt igen jól megtanulták elviselni egymást. Elhülyéskedtek vele a tanteremben, az épület előtt, de az a tucatnyi fiú, aki igazán kedvelte a többit, soha nem vitte magával csavarogni. Viktor ezt nem is igényelte. Ők óvakodtak ellene focizni, mert kegyetlenül felrúgott, letaposott mindenkit.

A fővárosi nagy emberek olykor gyatra képességű, gyenge akaratú, kábítószereken, alkoholizmuson megbicsaklott, ide „javítóba” küldött csemetéinek jó részét a párt magas berkeibe lőtte föl a család. Viktor tudta, hogy neki nincs rokonsága, neki teljesítenie kell. Minden áron.

Az írásbeli után ugyanazon a napon kerültek sorra a szóbelin. Délre túl voltak rajta. Felszabadultan nyargaltak vissza a kollégiumba, fogták a fürdőnadrágjukat, s ebéd után indultak le a Bodroghoz. Felmentek a hídra, alaposan szemügyre vették lenn a két partot. Nem ismerték a folyót, mert egyetlen fürdés azonnali kicsapással járt a gimnáziumból. Végül úgy döntöttek, hogy a túlsó oldalra mennek le a híd lábához, ott kitaposottnak, lankásabbnak tűnt a part. Hatan voltak: Viktor, Csatos Sanyi, Gajdos Csaba, Nádas Géza, Dobos Jóska és ő. Levetköztek. Sanyinak szóltak, hogy ne merészkedjen be a sodrásba, Viktort figyelmeztették: térdnél mélyebbre ne menjen, hiszen nem tud úszni. Ők négyen belesobbantak a folyóba, s nehogy a hídlábakhoz sodorja őket a víz, keményen a sodrás ellen tartva átúsztak a túlsó partra. Följebb mentek, figyelték a pecázó cigányokat és a néhány sporthorgászt.

Kiáltásra kapták fel a fejüket: „Gyertek! Gyertek!”, kiáltotta Viktor a vízből, a hídláb felé sodródva. Csak a harminc kilóval könnyebb Csatos Sanyi pancsol a közelben. Viktorhoz úszott, a hóna alá nyúlt – aztán mindketten eltűntek a mélyben. A fiúk rohanni kezdtek a híd felé, ő leghátul. Egymás után ugrott fejest Jóska, Géza, Csaba, Csaba még úsztában visszafordult: Dani, menj fel a hídra, hátha látod: hol bukkannak föl! Lihegve mászta meg a meredek rézsút, nézett egyik oldalra, a másikra. Végre Sanyi fulladozva felbukkant, Dobos Jóska volt hozzá a legközelebb, fél karral elkapta a válla alatt, és kifelé tempózott a félájult fiúval. A többiek ide-oda úsztak, nem törődtek a hídláb örvényeivel, hátha előttük bukkan fel Viktor.

Egyre több ember rohant a helyszínre, hirtelen csónak suhant a vízre, aztán egy halászladikban két ember. Az egyik férfi horgas csáklját tartott a kezében, ledöfte az örvényes helyekre, hátha beleakad Viktorba, hátha kihúzzák, és sikerül újraéleszteni. Fél óra múltán a két csónak fölszedte a kifulladt fiúkat. Jöttek a tűzoltók, elkezdték a mentést.

Ők felöltöztek, közrefogták a remegő Sanyit, visszatámogatták a kollégiumba. Mire beértek, a gimnázium homlokzatán már ott lengett a fekete zászló.

Tétován, megtörtén hallgatták az érettségi eredményhirdetést, aztán akár egy megriadt nyáj, behúzódtak a nagy hársfák árnyékába. Elmesélték a többieknek a történeteket, s suttogva kérték őket, hogy nagyon vigyázzanak Sanyira. Minden jó úszó elképzelte: micsoda küzdelem folyhatott a víz alatt, milyen áron jöhetett fel a sokkal gyengébb fiú a felszínre.

Az étteremben lemondták az esti érettségi bankettet, aztán szavakra képtelenül szétszéledtek.

Délután mindenki tömény italt vásárolt.

Este összebeszélés nélkül gyűltek egybe az iskolakertben. Leültek egy körpadra. Az összes kollégista ott volt, Sanyit egy percre sem hagyták egyedül.

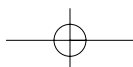
Inni kezdtek, dúdolásztak, elénekelték a Bodrog partján van egy várost, aztán megint hallgatásba fulladtak. Körbejártak a pálinkás, rumos, kevertes üvegek. Lassan részeg bódultság borult a csendre. Néhányan rosszul érezték magukat, s hazatámolyogtak. A többiek tovább ittak. Az éttermekből idáig szűrődött a bankettezők vidám zenéje. Egymás után kezdtek okádni. Valamelyikük gyufával bámulta a hányását.

Késő éjszaka egymást támogatva, Sanyit középre fogva bebotorkáltak a kollégiumba. A sötétben forgott velük az ágy.

Másnap délelőtt mindannyian kimentek a Bodroghoz, nézték a csáklázó mentőket, de azok nem találták Viktort. Egyenként oldalogtak el, pakoltak be, és utaztak haza, sokféle irányba.

Harmadnap jöttek vissza átvenni az érettségi bizonyítványt. Akkor hallották, hogy messze lenn, egy nagy, örvényes részen Viktort a felszínre dobta a benne puffadó gáz. Senki nem ment be a hullaházba megnézni.

Az iskolakertben gyűltek össze, cigarettáztak, különféle témákba kezdtek bele és akadtak el. Egyszerre mind megdermedtek. A fák, a bokrok között egy picike, csontsovány, fekete ruhás, fekete fejkendő asszony tévelygett, megtapintott

minden fát, megsimította a bokrokat, és maga elé motyogott: „Ő volt a legkülönb köztük. Ő volt a legtehetségesebb. Ő volt a ragyogó jövő. És épp őt vette el a sors, ez az átkozott, gyalázatos, bosszúálló Isten. Miért nem másikat, miért nem hitványabbat, akiért nem kár?!” Aztán újra kezdte: „Ő volt a legkülönb. Őrá várt a legragyogóbb jövő. Miért nem mást rántott le az örvény, olyat, akiért nem kár.”

Menekültek, mint a pokol tüze elől. Villámgyorsan csomagoltak, és rohantak a vonathoz, buszhoz. A szélrózsa minden irányába.

Így robbant cserepeire az évfolyam legjobb osztálya. S találkozni is csak harmincöt év múlva sikerült először, az egyik vidéken maradt fiú felkutatta a címeiket.

